

Psikanaliz Defterleri 7
Çocuk ve Ergen Çalışmaları

Kıskançlık ve Haset

Yapı Kredi Yayınları - 5888
Cogito - 260

Psikanaliz Defterleri 7 • Çocuk ve Ergen Çalışmaları
Kıskançlık ve Haset
Yayına hazırlayan: Talat Parman
Yayın kurulu: Tijen Demirörs, Sezai Halifeoğlu,
Talat Parman, Şeyda Postacı, Alper Şahin, Neslihan Zabcı

Redaktör: Dürrin Tunç
Düzeltili: Filiz Özkan

Tasarım: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Merve Çakıroğlu

Baskı: 12. matbaa
İbrahim Karaoğlanoğlu Cad.
No:35/1 34418 Kağıthane, İstanbul
T. +90 212 281 25 80
info@onikincimatbaa.com
Sertifika No: 46618

1. baskı: İstanbul, Kasım 2021
ISBN 978-975-08-5172-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2021
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
psikanalizdefterleri@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Psikanaliz Defterleri 7
Çocuk ve Ergen Çalışmaları

Kıskançlık ve Haset

YAPI KREDİ YAYINLARI

İçindekiler

- 7 • Gerekçe Yayın Kurulu
- 9 • Önsöz Talat Parman
- 17 • Kıskançlık, Paranoya veEşcinsellikte Bazı Nevrotik Düzenekler
Sigmund Freud
- 27 • Freud ve Lacan'da Kıskançlık ve Haset Talat Parman
- 49 • Çocuklarda Kıskançlık ve Haset: Söylence mi, Gerçek mi?
Daniel Marcelli
- 67 • Çocuk ve Annebabanın Psikanalitik Tedavi Sürecinde
Kıskançlık veya Haset Bianca Lechevalier
- 81 • Baba'nın Hasedi Alper Şahin
- 93 • Evlat Edinme Kökene Tuzak Kurduğunda Bernard Penot
- 103 • Yakan, Yok Eden, Parçalayan Duygular Pınar Kanlıklılıçer
- 119 • Haset Kavramı ve Yorumlanma Farklılıkları Yasemin Cengiz
- 133 • Kıskançlık ve Hasedin Sınadığı Arkadaşlık Ayla Yazıcı
- 143 • Ayna Ayna Sen de Kimsin? Sosyal Psikoloji Açısından Ergenlik
Krizi, Kıskançlık ve Haset Meltem Narter
- 165 • Baharın Buhranlı Uyanışı Kerime Camadan
- 175 • Nahid Sırrı Örik'in *Kıskanmak* Romanı Üzerine Yavuz Erten
- 187 • Proustçu Kıskançlık ya da Aşk Nesnesine Bütünüyle Sahip
Olma Düşlemi Isée Bernateau
- 199 • Katkıda Bulunanlar

Gerekçe

Değerli okurlar,

Yirmi beş yıl önce başladığımız Türkiye’de psikanalizi ve psikanalitik uygulamayı kurumlaştırma çabamızda başarıya ulaştık. Hem ulusal hem de uluslararası düzlemlerde tanındık ve hayli önemli bir yer edindik. Çeyrek yüzyıl bireysel yaşamlar için uzun görünebilir. Ama insanı anlamakta devrim yaratmış bir kuramın uygulamasının Türkiye gibi büyük bir ülkede hızla yaygınlaşmasının başarılı olması açısından da göreceli olarak kısa bir süredir. Bu süre zarfında psikanaliz dernekleri kurduk, onların ulusal ve uluslararası düzeylerde tanınmasını sağladık. Aynı zamanda psikanalizi tanıtmayı ve geliştirmeyi hedefleyen çok sayıda etkinlik düzenledik ve onlarca yayın yaptık. Yirmi beş yıl önce ülkemizdeki psikanalist sayısı bir elin parmaklarını geçmezken, bugün Uluslararası Psikanaliz Birliği’ne bağlı olan İstanbul Psikanaliz Derneği ve Psike İstanbul dernekleri bünyesinde yüzden çok üye ve aday psikanalist, alanda çalışmalarını sürdürmektedir.

Bugün bir önemli adım daha atıyor ve şimdiye kadar nispeten eksik bıraktığımız çocuk ve ergen psikanalizi alanında yayın ve etkinliklerden oluşacak bir çalışmayı başlatıyoruz. Elinizde tuttuğunuz ve düzenli olarak yayımlanacak olan *Psikanaliz Defterleri Çocuk ve Ergen Çalışmaları* bu çabanın ilk ürünü olarak, psikanalizin ayrılmaz bir parçası olan çocuk ve ergen psikanalizi alanında özgün yazılara ve çevirilere yer verecek. *Psikanaliz Defterleri*’ne yine aynı alanda özgün ve çeviri yapıtların yayımlanacağı ve Cogito Dizisi’nde yer alacak bir kitap dizisi de eşlik edecektir. Türkiye’de bir çocuk ve ergen psikanalizi kitaplığı oluşturmayı hedefleyen bu yayın çabamızı, çeşitli toplantı ve etkinlikler düzenleyerek de desteklemeyi planlıyoruz. 2018 sonbaharından bu yana, Yapı Kredi Kültür Merkezi’nde her ay düzenlediğimiz toplantılarda çocuk ve ergenlerin sorunlarını psikanaliz kuramından ve uygulamasından yola çıkarak tartışıyoruz.

Mesleki yaşamlarında çok uzun süredir çocuk ve ergen analizanlarla çalışan bizler, psikanalizin bir “bütün” olduğuna inanıyoruz. Evet, psikanalizin ilk uygulamaları erişkin bireylerle yapılmıştır ve psikanalitik çerçeve ve düzenek de bu yaş grubuna göre düzenlenmiştir. Ve şüphesiz çocuk ve ergenlerle çalışırken analitik çerçeve ve düzenekte bazı değişiklikler yapmak

gerekmektedir. Ancak psikanalitik kuram ve süreç analizanın yaşına göre değişmez. Sigmund Freud'dan başlayarak hemen tüm psikanalistler, insan ruhsallığını doğumdan ölüme kadar bir süreklilik içinde gelişen dinamik bir yapı olarak ele almışlardır. Bugünün sorunlarının kaynağının geçmişte yattığını öngören psikanalitik yaklaşıma göre, bir erişkinin psikanalizinde yalnızca günceli değil geçmişi yani çocukluk ve ergenlik dönemleri de zorunlu olarak ele alınır. O nedenle erişkinle yapılan psikanalitik çalışma bile bir anlamda bir çocuk ve ergen psikanalizi uygulamasıdır. Öte yandan çocuklarla, ergenlerle dahası bebeklerle yapılan psikanalitik çalışmalar, psikanalitik kuramın gelişimine çok önemli katkılar sağlamıştır.

Bugün ortaya çıkışının üzerinden yüzyıl geçtikten sonra, psikanalizin erişkin-çocuk-ergen-yaşlı bireylerle olan özgün uygulamalarının tek bir bütünü yani “psikanalizi” oluşturduğunu söyleyebiliriz.

O nedenle “tek bir psikanaliz var” diyor ve analizanın yaşı ne olursa olsun onunla çalışanın da –seansta bilinçdışını, aktarım/karşı-aktarım ilişkisini ve çerçeveyi dikkate aldıkça– “hep aynı psikanalist” olduğunu söylüyoruz.

**Tijen Demirörs, Sezai Halifeoğlu, Talat Parman,
Şeyda Postacı, Alper Şahin, Neslihan Zabcı**

Önsöz

Kıskançlık ve Haset başlıklı kitabın ilk yazısı psikanalizin kurucusu **Sigmund Freud**'un 1922 tarihinde ilk kez *Uluslararası Psikanaliz Dergisi*'nde (*Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*) yayımlanmış olan "Kıskançlık, paranoya ve eşcinsellikte bazı nevroitik düzenekler" metnidir. Onun en önemli biyograflarından olan Ernest Jones'a göre Freud bu yazıdan 1921 yılı sonbaharında Komiteyle birlikte Kuzey Almanya'daki Harz bölgesinde yaptıkları bir yolculuk sırasında söz etmiştir. Şöyle der Jones: "... bu yazıyı hepimiz biliyoruz çünkü bir yıl sonra yayımlandı. Freud bir önceki yılın Ocak ayında paranoyak kıskançlığı oluşturan düzeneği 'kökenine kadar' anlayacak derin bilgiye aniden kavuştuğunu açıklamıştı."¹ Sigmund Freud üç bölümden oluşan bu metninde kıskançlık, paranoya ve eşcinsellik konularında daha önce geliştirmiş olduğu görüşlerinden yola çıkarak kliniğe dayanan yeni kuramsal önermelerde de bulunur. Sigmund Freud'un bu önemli metnini Fransızcaya çeviren ilk kişinin Jacques Lacan olduğunu ve çevirinin 1932'de *Fransız Psikanaliz Dergisi*'nde² yayımlanmış olduğunu da belirtmek gerekir. Bu arada Lacan'ın aynı yıl tıp doktorluğu tezini paranoyak psikoz üzerinde yapmış olduğunu da eklemeliyim.

İkinci yazı bana ait. "Freud ve Lacan'da Kıskançlık ve Haset" başlıklı yazımda önce her zaman olduğu gibi konumuz olan kıskançlık ve haset sözcükleri üzerine birçok dilde kökenbilimsel bir araştırma yaptım. Daha sonra Sigmund Freud'un yapıtında hasede verdiği yere değindim ve bunu elbette üzerinde hayli fırtına kopmuş olan "penis hasedi" bağlamında ele alarak yaptım. Kıskançlığa gelince, psikanalizin kurucusunun yapıtında ağırlıklı olanın kardeş kıskançlığı olduğundan yola çıkarak Jacques Lacan'ın "müdahale karmaşası", Gérard Haddad'ın "Kabil karmaşası" önermelerine değiniyor ve insan ruhsallığının oluşumunu yalnızca Oidipal karmaşa odağında tanımlamanın yeterli olmayabileceğini, yapılandırıcı bir "Kardeş Karmaşası"nı da tartışmaya açmanın önemini vurguluyorum.

Üçüncü yazıyı Fransız çocuk ve ergen psikiyatrisi profesörü **Daniel Marcelli** yazdı. Marcelli çocuk ve ergenlerde kıskançlık ve haset konusunun

1 Ernest Jones (1957), *La vie et l'Oeuvre de Sigmund Freud*, Fr. çev. L. Flournoy, Cilt III, Paris, 1975, s. 92.

2 Sigmund Freud (1922), "De Quelques Mécanismes Névrotiques dans la Jalousie, la Paranoïa et l'Homosexualité", Fr. çev. J. Lacan, *Revue Française de Psychanalyse*, (5) 3, PUF, Paris, 1932, s. 391-401.

gerçekliğini sorguladığı hayli kapsamlı bu yazısında önce Melanie Klein'in psikanalitik kuramın dönüm noktalarından birini oluşturan *Haset ve Şükran* kitabını ele alıyor. Daha sonra Sigmund Freud'un "penis hasedi" kavramıyla çocukların herkesin bedenlerinin aynı olmadığını fark etmesine vurgu yaptığını ancak her hasedin temelinde de arzu olduğunun bir gerçek olduğunu belirtiyor. Marcelli daha sonra kardeş kıskançlığı konusuna dinsel kaynaklara da gönderme yaparak değiniyor ancak kardeşlik bağının yalnızca kıskançlığa indirgenemeyeceğini, paylaşımın ve farklılığın kabullenilmesinin de önemli bileşenler olduğunu belirtiyor. Marcelli'ye göre kardeşlik ilişkileri iki farklı şekilde açıkça patolojik bir hal alabilir: Fiziksel veya psikolojik şiddet ve enstet nitelikli ilişkiler. Şiddetin, kardeş ilişkilerinde enstetüel işleyişin baskın olduğu ailelerde çok daha sık olduğu belirten Daniel Marcelli, aile içi kardeşlik ilişkileri ele alınırken özellikle annesinin kıskançlık düşleminin üzerinde pek durulmamış olmasının yarattığı eksikliği de bu önemli yazısında sorguluyor.

Türkiye asıllı Fransız çocuk ergen ve erişkin psikanalisti **Bianca Lechevalier** bu kitabın dördüncü yazısını kaleme aldı. Lechevalier yazısında çocuk ve annesinin birlikte yapılan psikanalitik çalışmalarda ortaya çıkan kıskançlık ve haset hareketlerini ele alıyor. Ona göre haset iki kişi arasındaki ilişkide oluşur ve anne ile kurulan birincil ilişkideki yıkıcılık ve hayranlığın eşleştiği derin düzeneklere bağlıdır. Lechevalier kıskançlığın ise üç kişinin içinde olduğu nevrotik bir ilişkide ortaya çıktığına, o nedenle rekabetin sözcüğü olduğuna ve sıklıkla dölsellik (genital) ilgili ve Oidipal sorunsalla bağlantılı oluşuna vurgu yapıyor. Bianca Lechevalier hayli uzun zamandır sürdürdüğü çocuk-annesinin psikanalizi çalışmalarından kaynaklanan zengin deneyimiyle bu çalışmanın özellikle annesinin hasedin kuşaklararası köklerinin daha iyi bir şekilde anlaşılmasını olası kıldığını belirtiyor. Lechevalier yazısının ikinci bölümünde klinik örnekler verirken, annesinin haset ve kıskançlık, tedavinin oluşturulmasına daha başından engel olabilir diyor. Ayrıca tedavinin sürdürülebilmesinde çocuk veya ergenin içinde yaşadığı dış zarfın yeterince güven verici olması gerektiğini de belirtiyor. Yazısının sonunda ise analitik tedaviler sırasında çocuk veya ergenin şükranını dile getirmesinin çok ender olduğunu belirten Lechevalier "burada çözümlenmemiş bir haset mi yoksa ifade etme utangaçlığı mı vardır" diye soruyor ve annesinin tedavi sırasındaki şükranlarını, sıklıkla tedavinin gerçekleştiği kurumun bir üyesine doğru yer değiştirdiği saptamasını yapıyor.

İstanbul Psikanaliz Derneği üyesi psikanalist **Alper Şahin** ise "Baba'nın Hasedi" başlıklı yazısında babaların çocuklarını öldürmesi konusunu *Dede Korkut Oğuznameleri*'nden Dirse Han oğlu Boğaç Han'ın öyküsünden yola

çıkarak ele alıyor. Şahin de bu kitapta yer alan birçok yazıda yapıldığı gibi Melanie Klein'in *Haset ve Şükran* kitabına gönderme yapıyor ancak bunu Klein'in haset kavramının özünde derin bir yoksunluğu ve ona bağlı olarak güçlü bir yıkıcılığı tanımlamasını vurgulamak için yapıyor. Kleinci "... bu yıkıcılık kişinin sahip olmadığı her şeyin yok olmasını arzulanmasıyla ilgilidir" diyor. Alper Şahin daha sonra Sigmund Freud'un ilk kez *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* başlıklı kitabında yer verdiği gaddarlık dürtüsünden söz ediyor. Freud daha sonra "Benlik ve Altbenlik" metninde bu kavramı, erotik unsurların dengeleyemediği yıkıcılığın ve saldırganlığın bir ifadesi olarak ele alır, yani gaddarlık libidonun bağlayamadığı ölüm dürtüsünden arta kalanların ifadesi olur. Fransız psikanalist ve araştırmacı Florian Houssier'nin çocuklarını öldüren babalar üzerine yaptığı çalışmaları ele alan Şahin, baba ruhsallığındaki şiddetin çeşitli yönleri üzerinde durulurken öncelikli olarak Oidipus karmaşasının yarattığı rekabetin baba olan erkekte oluşturduğu narsisistik yaralanma ve bunun ruhsal çiftcinsellikle ilgisinin ön plana çıkarılmış olmasına dikkat çekiyor. Ancak babaların Oidipus öncesi döneme ait ruhsal gerilemeleri ile ilgili bulgulardan pek söz edilmemektedir. Baba olma durumundaki erkeğin, bebekliğinde süttten kesilme ile kaybettiği memeyi eşi aracılığıyla bulmasının geçmişte travmatik olarak deneyimlenen ve bilinçdışında kayıtlı olan memeden ayrılma sürecinin "eylemler" aracılığıyla hızla kendini göstermeye eğiliminde olduğunu belirtiyor. O nedenle burada şiddet olarak yansıyan unsurun altında yatanın, babanın bebeğe duyduğu haset (memeyi bir kez daha kaybetmek) olduğu ortaya çıkıyor.

Paris Psikanaliz Kurumu üyesi psikiyatr-psikanalist **Bernard Penot** da anebaba konusunu evlat edinme sorunu çerçevesinde ele alıyor. Penot çok sık değinilmeyen bu konuyu "Evlat edinme kökene tuzak kurduğunda" başlıklı yazısında uzun yıllar yönettiği bir ergen psikiyatrisi gündüz hastanesi olan Paris'teki CEREP Montsouris'deki deneyiminden yola çıkarak klinik örnekler vererek inceliyor. Evlat edinen kimi anebabaların çocuklarının varsayımsal biyolojik anebabaları hakkında canlandırdıkları kötücül düşlemlerin duyulmasını istediklerini belirten ve bu düşüncelerin çocuklar üzerindeki olası olumsuz etkilerini sorgulayan Bernard Penot bunların "çocuk tarafından bir saldırı olarak deneyimlenebileceğini" vurguluyor. Öte yandan Penot'nun evlat edinme olgusu olan ailelerle olan deneyimi ona "anbabaya ait bunlar gibi savunmacı imgesel oluşumlar bilinçdışında kaldığında, genç bireyin narsisistik dayanakları üzerindeki "zehirleyici" etkisi daha da büyük olacaktır" saptamasını yapmaya da götürüyor. Bernard Penot yazısını "Herhangi bir evlat edinme sürecindeki sorun, evlat edinen ve edinilenlerin kökenlerine dair –büyük olasılıkla birbirinden ayrık duran– tüm verileri iyi ifade eden

bir süreç dolayısıyla yeni bir annesaba-soy zinciri oluşturmayı başarmak değil midir?” sorusuyla bitiriyor.

İstanbul Psikanaliz Derneği üyesi psikanalist **Pınar Kanlıkılıçer** de “Yakan, yok eden, parçalayan duygular” başlıklı yazısında kıskançlık ve hasedi önce Melanie Klein ve André Green’e sonra da özellikle İngiliz feminist psikanalist Juliet Mitchell’in kuramına gönderme yaparak ele alıyor. Mitchell’in *Kardeşler* kitabından yola çıkan Kanlıkılıçer, Mitchell’in kardeşlik ilişkisinde aşk ile ölümün çok ince bir çizgiyle ayrıldığını ve yeni bir kardeşin gelişinin, önceki çocukta bir kimlik krizini tetiklediğini öne sürdüğünü belirtiyor. Onun adlandırmasıyla “Biricik olmama travması” temelinde “kardeşle olan rekabetin içinde annesaba sevgisini kaybetme korkusundan kaynaklanmaz, tersine çocuğun tüm kimliğini kaybetme korkusunu içerir.” O nedenle kardeşi doğan çocuğun “... ilk tepkisi rekabet ya da kıskançlık değil, öldürme arzudur.” Pınar Kanlıkılıçer yazısında daha sonra iki örnek veriyor. Bunlardan birincisi bir kardeş kavgası romanı olan William Golding’in 1954 tarihli *Sineklerin Tanrısı*’dır. *Sineklerin Tanrısı* bir grup çocuğun sınırları olmayan ve kapsamadıkları bir dünyada kendi kıskançlık, haset ve yıkıcılık dürtüleriyle kendi kendilerini yok edişlerini anlatmaktadır. Kanlıkılıçer’in verdiği ikinci örnek ise M. Klein’in Erna olgusudur. Tek çocuk olan Erna kardeşlerinin dünyaya gelmesiyle ilgili düşlemlerle meşguldür. Klein bu olgu hakkında “Bu ve diğer çocukların benzer düşlemlerine bakılırsa, diğer çocuklara göre ailede tek olan çocukların her zaman bekledikleri kız ve erkek kardeşler ile ilgili daha çok kaygı duydukları ve kardeşlerin anne karnındaki hayali varlıklarına karşı bilinçdışı saldırgan dürtülerinden dolayı daha yoğun suçluluk duygusu hissettikleri gözlemlenir” diye yazmıştır. Pınar Kanlıkılıçer kardeş kıskançlığı veya hasedinin aslında insan oluşu ilgili bir temel unsura gönderme yaptığını ve psikanalizin de bireyin kendi yaşamı ve gelişimiyle en ilgili olanı yaşayabilmesinin ve bir katılımcının yardımıyla bunun ne anlama geldiğini yavaşça dile getirip anlamasının bir yolu olarak ortaya çıktığını belirtiyor.

Psike İstanbul derneği üyesi psikanalist **Yasemin Cengiz**, “Haset kavramı ve yorumlanma farklılıkları” başlıklı yazısında haset kavramının psikanaliz tarihindeki gelişimini özetliyor. Sigmund Freud, Karl Abraham ve Melanie Klein ve Donald Winnicott Cengiz’in görüşlerine yer verdiği psikanalistlerdir. Ona göre haset kavramı tarihsel süreç boyunca hayli değişmiş ve bütün bu psikanalistlerin aralarındaki kuramsal farkları en belirgin bir biçimde ortaya koyan kavramlardan bir olmuştur. Örneğin Winnicott ölüm dürtüsünü reddetmesi nedeniyle haset konusunda Freud ve Klein’den ayrı düşmüştür. Ayrıca Klein sonrası analistlerin de bu konudaki görüşleri farklı olmuştur. Wilfred Bion hasedin iki kişi arasındaki bağı yönelik olduğunu söylemiş,

hasedin kökeni olarak bünyeselliği savunmuş, anneyle uyumun önemine değinmiş ayrıca bebeğin mizacına bağlı olarak haset ve yıkıcılığın şiddetlenebileceğini de ifade etmiştir. Yasemin Cengiz yazısının ikinci bölümünde seans sırasında ortaya çıkan haset ve yıkıcılığa değiniyor. Burada elbette sorun analitik çalışmada hasedin nasıl yorumlanacağı ya da yorumlanıp yorumlanmayacağıdır. Klein'ın haset ve rekabet duygularının aktarımında ortaya çıkmasının çok acılı ve zor bir deneyim olduğunu, bu çatışmaların analizin derinlemesine çalışılmasının hastanın bütünleşmesine en önemli katkıyı sağlayacağını söylemiş olduğunu aktaran Cengiz, Klein'ın analiz süresince ortaya çıkan haset ve yıkıcı itkilerle bağlantılı kaygı ve savunmaların tekrar tekrar analiziyle bütünleşme yolunda ilerleme sağlanacağını söylediğini ve bu nedenle yorumlanmasının önemli olduğuna işaret ettiğini de belirtiyor.

“Kıskançlık ve hasedin sınıadığı arkadaşlık” başlıklı yazısı ile Psike İstanbul üyesi psikiyatr ve psikanalist **Ayla Yazıcı** psikanaliz yazınının çok da yer vermediği bir konuyu mercek altına alıyor. Yazının başında aşk ve arkadaşlığı karşılaştırırken arkadaşlığın erotik olmayan sevgi yönüne, karşılıklı saygı içermesine, daha entelektüel ama daha az duygusal oluşuna ve elbette karşılıklılığına gönderme yapıyor. Yazıcı, daha sonra arkadaşlığın bireysel gelişimin çeşitli yaş dönemlerinde geçirdiği evrimi de Klein, ama özellikle Winnicott'un yaklaşımlarına yer vererek açıklıyor. Ayla Yazıcı klinik bir olgudan ve de edebiyattan verdiği örneklerle (E. Ferrante, *Napoli Hikâyeleri*) zenginleştirdiği metnini Fransız psikanalist Fr. Richard'ın “Arkadaş aynı zamanda hem narsizmin çıkmazını hem de ötekiliğe girişi temsil eder” sözleriyle sonlandırıyor.

Sosyal psikolog **Meltem Narter** de “Ayna Ayna Sen de Kimsin?” başlıklı yazısında sosyal psikoloji açısından ergenlik krizi, kıskançlık ve haset konularını ele alıyor. Narter sosyal psikolojinin çalışma alanını belirlerken Durkeim'in öznel ve kolektif temsiller ayırımına dikkat çekiyor. Ona göre “sosyal psikoloji insanın çok özel, karmaşık ve narin olan sosyal davranışıyla ilgilenir. Grupların ve bireylerin sosyal gerçekliklerini yaratan, farklılıklarını ve bağlılıklarını belirleyen ve birbirlerini kontrol eden sosyal özneler bu davranışın yaratıcısı ve uygulayıcısıdır.” Meltem Narter burada sosyal bilginin önemine dikkat çekerken “sosyal temsiller kuramına göre önemli olan paylaşılan bilgidir ve sosyal bilginin ne olduğu ve nasıl paylaşıldığı önemlidir” diyor. Sosyal temsiller kuramını öneren Serge Moscovici'nin yaklaşımını özetlerken temsillerin kutsal olan ve olmayan olarak ikiye ayrıldığını da vurguluyor. Daha sonra kimlik konusuna değinen yazar, sosyal psikoloji için kimliğin bireyin içsel özelliklerinden değil dış dünyasından kaynaklandığını belirtiyor. Ergenlik döneminin kimliğin oluşumundaki

önemini belirtirken de Erikson'un yaşam evreleri yaklaşımına gönderme yapıyor. Meltem Narter ergenlik döneminden söz ederken erginlenme törenlerine de gönderme yapmak gerektiğini belirterek bu törenlerin amacının, çocukluktan yetişkinliğe geçişi sağlamak olduğunu anımsatıyor. Onun tanımıyla erginleme törenleri, çocuğun annesinden bağımsızlaşacak, yaşamın yasal sorumluluklarını alacak olgunluğa ulaştığını meşrulaştırmak için düzenlenir. Narter yazısını masallardaki kıskançlık ve hasetten örnekler vererek bitiriyor.

Bu kitabın son üç yazısı edebiyattan alınan örnekler üzerinedir. Gerçi daha önceki birçok yazıda da edebiyat yapıtlarına gönderme yapılmıştır ancak bu son üç yazı neredeyse tümüyle birer edebiyat yapıtının incelenmesini hedeflemişlerdir. Bu yazılardan ilki klinik ve kuramsal olarak Lacan'ın yaklaşımına hayli yakın duran **Kerime Camadan**'ın "Baharın buhranlı uyanışı" başlıklı yazısıdır. Camadan bu yazısında Robert Musil'in Türkçeye *Genç Törless* olarak çevrilen 1906 tarihli ünlü romanını ele alıyor. Romanda bir erkek ergenin ruhsal ve cinsel gelişimi çok ustaca dile getirilmektedir. Burada cinsel arzunun ortaya çıkışı, eşcinsellik ve sadizm eğilimlerinin belirginleşmesi olağanüstü bir dille ortaya konmaktadır. Camadan romandaki göz benzetmesinden yola çıkarak Freud'un ergenin başkalaşımında sözünü ettiği önemli nesnelere arasında bakış, ses ve eller üçlüsünün sayılıp sayılmayacağını sorguluyor. Ona göre Lacancı yaklaşımın da etkisiyle "arzunun oluşmasını sağlayan unsur nesnenin... kendini gözler önüne sermesi olamaz mı?" diyor. Kerime Camadan burada Lacancı *juissans* ve *ayna evresi* kavramlarına gönderme yapıyor ve bebeğin aynada kendini görüp bir de annesi tarafından adlandırıldığında var olan bedenini, bu adlandırma ile aynı zamanda benzerlerinin dünyasına da soktuğunu söylüyor. Burada Lacan'ın haset ve kıskançlığı birbirinden ayırması ve bakış (nazar) üzerinde durmasının da önemli olduğunu vurguluyor.

Psike İstanbul'un kurucularından psikanalist **Yavuz Erten** ise Nahid Sırrı Örik'in *Kıskanmak* romanı üzerine yazdığı yazıda kardeş kıskançlığına değinir. Yavuz yazısının başında Örik'in 1946'da roman olarak basılan kitabının geniş bir özetini yapıyor. Yaşamı ağabeyi Halit'in gölgesinde kalarak geçmiş ve ailesinin ağabeyine yaptığı fedakârlıklarla mahrumiyet ve mağduriyetlere uğramış Seniha'nın öyküsüdür bu. Seniha, ailenin gözdesi olan Halit'e karşı kin yüklüdür ve iç dünyası intikam ateşleriyle yanmaktadır. Yavuz Erten bu denli güçlü olan kardeş kıskançlığını açıklarken kuramsal kaynak olarak Juliet Mitchell'in tanımladığı "Anne Yasası" kavramını kullanıyor. Burada söz konusu olan annenin çocuklarına kardeş katli ve ensesti yasak etmesidir. Anne bunu yaparken Mitchell'in "sıralılık" olarak adlandırdığı bir olgunun çocukların iç dünyalarında inşa edildiğini de vurguluyor.

Kıskançlık ve Haset kitabının son yazısı da bir edebiyat yapıtının psikanalitik yorumuna ayrılmış. Paris Diderot Üniversitesi Psikoloji ve Psikopatoloji Profesörü ve psikanalist **Isée Bernateau** “Proustçu kıskançlık ya da aşk nesnesini bütünüyle ele geçirme düşlemi” başlıklı yazısına “Proustçu aşk, sevilen kişiyi elinde tutmaya yönelik umutsuz bir istektir. Hiçbir şeyin yatıştıramadığı ayrılık kaygısının pençesine düşen *Kayıp Zamanın İzinde*’ki anlatıcı, sonunda onu yitireceğinden emin olsa da her ne pahasına olursa olsun, nesneye sahip olmayı garanti altına almaya çalışır” satırlarıyla başlar. Bernateau, Proust’un *Kayıp Zamanın İzinde* adlı kitabında Swann’ın Odette’e olan aşkı imgesinde olduğu gibi aşk ilişkisinin, doyum sağlamayı başaramadıkça, ötekini elinde tutmak için deliliğe kadar varan kaçınılmaz bir işkenceye dönüştüğünü hatta Swann’da olduğu gibi aşkın, nesne uzaklaşma tehdidini yaptığında ve artık *elinin altında* olmadığına başladığının bile öne sürülebileceğini söylüyor. Yazara göre “Proust’un her zaman kendini ona karşı korumak ister gibi görüldüğü aşırı kaygı ve bocalama anı, aslında bir *bırakma* anıdır. Yani ötekinin halâ orada olmasına karşın yok olduğu, varlığının üzerinde artık hiçbir kontrolün olmadığı bir yokluğu yüklendiği andır.” Çünkü Proust’ta, Lacan’ın da belirttiği gibi anne tarafından terkedilme korkusunun ardında, aslında annenin de kendisini asla bırakmayacağı korkusunun yatması söz konusudur: Proust’ta kıskançlık aşkla birlikte var olan, aşk duygusunu temellendirdiği gibi, onun yok olmasıyla birlikte de yok olan bir öze sahiptir. Ayrıca Oidipal bir rakibin olması ve üçlülük ilişkisinin kurulması, ilk sahne düşleminin içinde şekillendiği için bu durumun içsel ruhsal çatışmanın temel düzenleyicilerinden biri olmasından yola çıkan Isée Bernateau, yazısının ilerleyen bölümlerinde çocuğun anneye olan ilişkisinin onu, annenin yokluğunu babanın varlığıyla ilişkilendirmeye yönelttiğini, annenin aslında babanın yanında olduğu için yok olduğunu ve böylece babanın işlevinin, ayırma işlevi olarak tanımlandığını belirtiyor.

Konu kıskançlık ve haset bile olsa bu metinlerin keyifle okunacağını düşünüyorum.

Talat Parman